

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
esitatud 5. aprillil 2016¹

Kohtuasi C-57/15

United Video Properties Inc.
versus
Telenet NV

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Hof Van Beroep te Antwerpen (Antwerpeni apellatsioonikohus)
(Belgia))

Intellektuaalomandi õigused — Direktiiv 2004/48/EÜ — Artikkel 14 — Menetluskulud —
Advokaadi — ja eksperdikulude hüvitamine — Advokaaditasude ülemmäär

1. Küsimused, mille esitab selles eelotsusetaotluses Hof Van Beroep te Antwerpen (Antwerpeni apellatsioonikohus), on näiliselt väikese ulatusega, kuid tõstatavad tegelikult delikaatsed õiguslikud probleemid. Kuigi need puudutavad põhimõtteliselt ainult seda, kas teatavad siseriiklikud (sel juhul Belgia) õigusnormid, mis käsitlevad kohtuvaidluse kaotanud poole teatavate menetluskulude hüvitamist, on liidu õigusega kooskõlas, annavad need põhjust ulatuslikumaks aruteluks teemal, mis mõju on liidu õigusaktidel liikmesriikide tsiviilkohtumenetluse seadustele.

2. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused tekivad Belgia süsteemi (seaduse ja kassatsioonikohtu praktika) kohaldamisel advokaaditasu- ja eksperdikuluartiklitele intellektuaalomandi õiguste kaitse kohtumenetluses. Kuna menetluskulude kohta on olemas erinorm direktiivis 2004/48/EÜ², peab iga liikmesriigi menetluse regulatsioon põhimõtteliselt vastama sellele erinormile. Probleem on selles, kuidas kooskõlastada – kui see on üldse võimalik – Belgia tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja kassatsioonikohtu praktikat, mis on mõlemad kohaldatavad igat tüüpi menetlustele üldiselt, liidu õiguse nn valdkondliku normiga, mis käsitleb spetsiaalselt kohtuvaidlusi intellektuaalomandi asjus.

3. Mõnes direktiivis – sealhulgas nimetatud direktiivis, s.o õigusaktis, mis legitimeerib Euroopa Kohtu alluvuse kohtuasjas, mis muidu kuuluks liikmesriikide ainupädevusse – on tajutav eesmärk nende teatavate menetlusnormide ühtlustada. Nende direktiivide kohaldamisala piirdub loogiliselt ühe või mitme üksiku sektoriga (muu hulgas intellektuaalomand, konkurentsikaitse, keskkond, tarbijakaitse). Nende nn valdkondlike, omavahel mitte just alati sidusate menetlusnormide paljusus, mis tuleb integreerida liikmesriikide õiguskordadesse, võib põhjustada soovimatu tagajärjena menetlusõiguse killustumise nendes riikides, kus on pärast aastatepikkust ja kiiduväärt kodifitseerimistööd suudetud välja kuulutada üldised kohtumenetlusseadused, et asendada just need arvukad varasemad menetlused ja taandada need üheks ühiseks menetluseks.

¹ — Algkeel: hispaania.

² — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta (ELT L 157, lk 45; ELT eriväljaanne 17/02, lk 32, edaspidi „direktiiv“).

4. Põhikohtuasjas tuleb kõigepealt kindlaks määrata summad, mille peab kohtuvaidluse kaotaja maksma kohtuvaidluse võitnud poole advokaaditasudena Belgia õigusnormi seisukohast, milles on selle kohta ette nähtud ülemmäär. Teiseks, eksperdikulude suhtes ei seisne raskus mitte niivõrd nende summa kindlaksmääramises kui just selle maksekohustuse tekkimises endas, arvestades Belgia kassatsioonikohtu sellealast praktikat. Küsimus on, kas selle piirmäära kindlaksmääramine ja kohtupraktika kriteerium on kooskõlas direktiivi artikliga 14.

5. Eelotsusetaotlus võimaldab välja selgitada, kas liikmesriikidel on teatav normatiivne kaalutlusruum kaotaja kanda jäävate menetluskulude hüvitamise süsteemi kindlaksmääramisel, milles on nende kulude piiramiseks kas kehtestatud piir- või ülemmäär või siis on nende kajastamine välistatud, kuigi mõlemal juhul on tegu direktiivi mõjualasse kuuluvate kohtuvaidlustega.

I. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

1. Direktiiv

6. Põhjendustes 4, 5, 10 ja 26 on ette nähtud:

„(4) Rahvusvahelisel tasandil seob kõiki liikmesriike ja ühendust ennast nende pädevusse kuuluvate küsimustega intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (TRIPS-leping), mis on heaks kiidetud nõukogu otsusega 94/800/EÜ [...] osana Uruguay voozu mitmepoolsetest kaubanduslääbirääkimistest ning sõlmitud Maailma Kaubandusorganisatsiooni raamistikus.

(5) TRIPS-leping sisaldab eraldi sätteid intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta, mis on ühtsete standarditena kohaldatavad rahvusvahelisel tasandil ning on rakendatud kõigis liikmesriikides. Direktiiv ei mõjuta liikmesriikide rahvusvahelisi kohustusi, kaasa arvatud TRIPS-lepinguga seonduvaid kohustusi.“

„(10) Käesoleva direktiivi eesmärk on ühtlustada liikmesriikide seadustikke, et tagada siseturul kõrge, võrdväärne ning ühetaoline kaitsetase.“

„(26) Tekitatud kahju hüvitamiseks, mille on põhjustanud õiguste rikkuja, kes teadis või kes põhjendatult pidi teadma, et tema tegevus tekitab õiguste valdajale sellise kahju, tuleb kahjusummas arvesse võtta kõik asjakohased aspektid, sealhulgas õiguste valdajale osaks langenud kahjum sissetulekute vähenemise näol või rikkuja poolt teenitud ebaõiglane tulu ja kus sobiv, õiguste valdajale põhjustatud mis tahes moraalne kahju. [...] Eesmärk ei ole kehtestada kahju hüvitamise kohustus karistuseks, vaid määrata objektiivsetel kriteeriumidel põhinev kompensatsioon, võttes ühtlasi arvesse õiguste valdajale tekkinud kulusid, sealhulgas kulutusi identifitseerimisele ning uurimisele.“

7. Artiklis 1 on sätestatud:

„Käesolev direktiiv käsitleb intellektuaalomandi õiguste jõustamiseks vajalikke meetmeid, menetlusi ja õiguskaitsevahendeid. Käesolevas direktiivis sisaldab mõiste „intellektuaalomandi õigused“ tööstusomandi õigusi.“

8. Artiklis 3 on liikmesriikide „üldise kohustuse“ kohta seoses II peatükis reguleeritud „meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahenditega“ sätestatud:

„1. Liikmesriigid sätestavad vajalikud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid käesolevas direktiivis kirjeldatud intellektuaalomandi õiguste jõustamise tagamiseks. Menetlused, protseduurid ja õiguskaitsevahendid on õiglased ega ole asjatult keerulised või kulukad ega sisalda põhjendamatu ajalisi piiranguid ega põhjendamatu viivitusi.

2. Meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid on tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning neid rakendatakse viisil, mis võimaldab vältida tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja ette näha kaitsemeetmeid nende kuritarvitamise vastu.“

9. II peatüki 6. jaos, mis käsitleb „kahjutasu“ ja „kohtukulusid“, on artiklid 13 ja 14 järgmises redaktsioonis:

„Artikkel 13

[...]

1. Liikmesriigid tagavad, et pädevad kohtuasutused määravad kannatanud osapoole avalduse alusel rikkuja, kes teadlikult rikkus või pidi põhjendatult olema rikkumisest teadlik, maksuma proportsionaalselt õiguste valdajale rikkumise tagajärjel õiguste valdajale tekitatud kahju ulatuses kahjutasu. Kahjutasu suuruse määramisel kohtuasutused:

- a) võtavad arvesse kõiki asjakohaseid aspekte, nagu näiteks negatiivsed majanduslikud tagajärjed, sealhulgas kannatanud osapoole kaotatud tulu, rikkuja poolt teenitud mis tahes ebaõiglane tulu ja sobivatel juhtudel muud tingimused kui majanduslikud tegurid, nagu näiteks rikkuja poolt õiguste valdajale tekitatud moraalne kahju või
- b) punkti a alternatiivina võivad kohtuasutused asjakohastel juhtudel kehtestada kahjutasu peamiste tegurite üldsummana, nagu näiteks vähemalt autoritasude või honoraride summa, mis oleks võidud saada, kui rikkuja oleks taotlenud kõnealuse intellektuaalomandi kasutamiseks autoriõigusi.

2. Kui rikkuja ei teadnud ega pidanud teadma, et pani toime rikkumise, võivad liikmesriigid kehtestada, et kohtuasutused võivad määrata kasumi sissenõudmise või kahjutasu maksmise, mis võivad olla eelnevalt kehtestatud.“

Artikkel 14

[...]

Liikmesriigid tagavad, et mõistlikud ja proportsionaalsed kohtukulud ja muud kulud [mis võivad võitja poolel esineda] kannab üldiselt kaotaja pool, välja arvatud siis, kui see on ebaõiglane.“

B. Liikmesriigi õigus

10. Belgia 10. oktoobri 1967. aasta kohtumenetluse seadustiku (Gerechtig Wetboek) artikli 827 lõike 1 alusel kaasneb hagist loobumisega hagist loobunud poolele kohtukulude hüvitamise kohustus.

11. Selle seadustiku artikli 1017 kohaselt mõistetakse lõplikus kohtuotsuses kulud välja poolelt, kelle nõuded on jäetud rahuldamata, välja arvatud juhul, kui erinormis on sätestatud teisiti, ja ilma et see piiraks vajaduse korral kohtuotsusega otsustatud pooltevahelise kokkuleppe kohaldamist.

12. Sama seadustiku artikli 1018 lõigetes 4 ja 6 on sätestatud, et kulud hõlmavad:

- kõikide eeluurimismeetmete kulused, eelkõige tunnistajate ja ekspertide *kulusid*;
- kohtumenetluse seadustiku artiklis 1022 ette nähtud menetluskulude hüvitamist.

13. Vastavalt nimetatud seadustiku artiklile 1022 on menetluskulude hüvitis kohtuvaidluse võitnud poole kulude ja advokaaditasude hüvitamiseks ette nähtud kindlamääraline summa.

Ministrite nõukogus heaks kiidetud määrusega kehtestatakse eelkõige olenevalt kohtuvaidluse liigist ja tähtsusest menetluskulude maksimum- ja miinimumsummad.

Ühe poole taotlusel võib kohtunik spetsiaalselt põhjendatud otsusega menetluskulude hüvitist vähendada või suurendada, väljumata siiski määruses ette nähtud maksimum- ja miinimumsumma piiridest. Oma otsuse vastuvõtmiseks võtab kohtunik arvesse:

- kohtuvaidluse kaotanud poole rahalisi vahendeid, pidades silmas hüvitise summa vähendamist;
- kohtuasja keerukust;
- kohtuvaidluse võitnud poole suhtes kokkulepitud lepingulisi hüvitisi ja
- nõuete ilmselget põhjendamatust.

Kumbagi poolt ei saa kohustada hüvitama vastaspoole advokaaditasu, mis on menetluskulude hüvitamiseks ette nähtud summast suurem.

14. 26. oktoobri 2007. aasta kuningliku määrusega (edaspidi „kuninglik määrus“) määrati kindlaks kohtumenetluse seadustiku artiklis 1022 ette nähtud menetluskulude hüvitamise alam- ja ülemmäär. Kuningliku määruse artikli 2 kohaselt hüvitatakse juhul, kui tegu ei ole selle määruse artiklis 4 nimetatud küsimustega, menetluskulud varalise nõudega asjades järgmiselt:

	Põhisumma	Miinumsumma	Maksimumsumma
Kuni 250,00	150,00	75,00	300,00
250,01 kuni 750,00	200,00	125,00	500,00
750,01 kuni 2500,00	400,00	200,00	1000,00
2500,01 kuni 5000,00	650,00	375,00	1500,00
5000,01 kuni 10 000,00	900,00	500,00	2000,00
10 000,01 kuni 20 000,00	1100,00	625,00	2500,00
20 000,01 kuni 40 000,00	2000,00	1000,00	4000,00
40 000,01 kuni 60 000,00	2500,00	1000,00	5000,00
60 000,01 kuni 100 000, 00	3000,00	1000,00	6000,00
100 000,01 kuni 250 000, 00	5000,00	1000,00	10 000,00
250 000,01 kuni 500 000,00	7000,00	1000,00	14 000,00
500 000,01 kuni 1 000 000,00	10 000,00	1000,00	20 000,00
Üle 1 000 000,01	15 000,00	1000,00	30 000,00

Kuningliku määruse artikli 3 kohaselt on mittevaralise nõudega asjades menetluskulude hüvitise kindlaksmääramise põhisumma 1200 eurot, miinumsumma 75 eurot ja maksimumsumma 10 000 eurot.

Kuningliku määruse artiklis 8 on ette nähtud eespool nimetatud summade ajakohastamise süsteem.

II. Põhikohtuasja faktilised asjaolud ja eelotsuse küsimused

15. Äriühingule United Video Properties, Inc. (edaspidi „UVP“) kuulus Euroopa patent EP 1327209, mis oli talle antud 27. märtsil 2008 andmete tellimisel salvestamiseks sidevahenditesüsteemi serverites. Kuna UVP leidis, et Telenet NV (edaspidi „Telenet“) oli rikkunud tema sellest patendist tulenevaid õigusi, esitas ta 7. juunil 2011 selle äriühingu vastu hagi. Tema nõude ese oli kokkuvõttes tuvastada, et Telenet oli rikkunud tema patendist tulenevat õigust, ja kohustada viimast lõpetama sellest patendist tulenevate õiguste otsesed ja kaudsed rikkumised. Ta nõudis ühtlasi, et kohtukulud mõistetakš välja Telenetilt.

16. Rechtbank van Koophandel te Antwerpen'i (Antwerpeni kaubanduskohus) asepresidendi 3. aprilli 2012. aasta määrusega, mis tehti pärast Teleneti vastuhagi, tühistati Euroopa patendi EP 1327209 Belgia osa, kuna see ei vastanud uudsuse nõudele, ja mõisteti UVP-lt välja kohtukulud kokku summas 11 000 eurot. Selle kohtumääruse vastu esitas UVP 27. augustil 2012 apellatsioonkaebuse Hof Van Beroep te Antwerpen'ile (Antwerpeni apellatsioonikohus).

17. Samal ajal oli UVP algatanud menetluse (põhikohtuasjas mitte osalenud) ettevõtja Virgin Media vastu sama patendi Inglismaal kehtiva osa suhtes. Londoni High Court (kõrge kohus) tunnistas 14. juulil 2014 patendi tühiseks leiutustegevuse puudumise tõttu. Arvestades Londoni High Court'i (kõrge kohus) ja Rechtbank van Koophandel te Antwerpen'i (Antwerpeni kaubanduskohus) presidendi kohtumääruseid, otsustas UVP 14. augusti 2014. aasta kirjaga, mida ta kinnitas üle sama aasta 24. oktoobri kirjaga, oma apellatsioonkaebusest loobuda.

18. Arvestades UVP loobumist, palus Telenet Hof Van Beroep te Antwerpen'il (Antwerpen'i apellatsioonikohus) see taotlus rahuldada ja tuvastada:

- et 21. aprilli 2007. aasta seadus advokaaditasude ja -kulude hüvitamise kohta ja kuninglik määrus menetluskulude hüvitamise määra kindlaksmääramise kohta on vastuolus direktiivi artikliga 14;
- et Hof van Cassatie (kassatsioonikohus) kohtupraktika, mille kohaselt saab tehnilise eksperdi abiga seotud tasude ja kulude hüvitamist kohtuvaidluse kaotanud poolelt nõuda ainult tema süü korral, on samuti vastuolus direktiivi artikliga 14.
- Lõpuks nõudis ta, et äriühingult UVP mõistetak välja Telenetile advokaaditasud summas 185 462,55 eurot ja eksperdi tehnilise abi, patendiadvokaadi tasud summas 44 400 eurot.

19. Teleneti argumentide kohaselt talle tasumisele kuuluvate menetluskulude kohta – mis on ainus põhikohtuasjas menetlemisele jäänud küsimus – on Belgia õiguses reeglilik, et need maksab kohtuvaidluse kaotanud pool. Kuninglikus määruses on kohtuvaidluse kaotajalt väljamõistetavate advokaadikulude kindlaksmääramiseks märgitud siiski maksimumsummad, mida ei ole võimalik vähendada, mistõttu tekib – Teleneti arvates – vastuolu direktiivi artikliga 14.

20. Lisaks on tehnilise eksperdiabi kulude kohta, mis ei kuulu 21. aprilli 2007. aasta seaduse ja kuningliku dekreeedi kohaldamisalasse, Hof van Cassatie (kassatsioonikohus) kohtupraktikas Teleneti sõnul sedastatud, et neid kulusid saab kohtuvaidluse kaotanud poolelt välja mõista vaid tema süü korral, mis ei ole samuti kooskõlas direktiivi artikliga 14.

21. Nendel asjaoludel esitab Hof Van Beroep te Antwerpen (Antwerpen'i apellatsioonikohus) 26. jaanuari 2015. aasta kohtumäärusega järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi 2004/48 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artiklis 14 sisalduva väljendiga „mõistlikud ja proportsionaalsed kohtukulud ja muud kulud“ on vastuolus Belgia õigusnormid, mis annavad kohtutele võimaluse võtta arvesse kohtuasja täpselt kindlaksmääratud eripärasid ja näevad advokaadikulude hüvitamise osas ette mitmesuguste kindlamääraliste hüvitiste süsteemi?
2. Kas direktiivi 2004/48 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artiklis 14 sisalduva väljendiga „mõistlikud ja proportsionaalsed kohtukulud ja muud kulud“ on vastuolus kohtupraktika, mille kohaselt saab tehnilise nõustajaga seotud kulusid hüvitada ainult (lepingulise või lepinguvälise) rikkumise korral?“

III. Poolte seisukohtade kokkuvõte

A. Esimene küsimus

22. UVP eelotsuse küsimuse suhtes seisukohta ei võta, olles eelnevalt kinnitanud, et tegu on komisjoni ja Belgia valitsuse vahelise kohtuvaidlusega direktiivi õigesti ülevõtmise asjus.

23. Telenet väidab, et kuna tema on direktiivi kohaldamisalas toimunud kohtuvaidluse võitnud, on kohaldatav selle direktiivi artikkel 14, millest tulenevalt saab temast põhikohtuasjas tekitatud mõistlike ja proportsionaalsete menetluskulude võlausaldaja ja need kulud peab tervikuna kandma kaotaja pool.

24. Ta leiab, et mõisted „mõistlikud ja proportsionaalsed kohtukulud ja muud kulud“ ja „õigus“ on liidu õiguse autonoomsed mõisted, mida tuleb tõlgendada kogu liidu territooriumil ühetaoliselt. Vastupidine oleks kohtuotsuses *Realchemie Nederland*³ sedastatud kohtupraktika kohaselt vastuolus direktiivi eesmärgiga.

25. Ta leiab, et direktiivi peamine eesmärk ei ole täidetud, kui kohtud – nagu Belgia kohus, kus kohtuvaidluse võitnud pool saab kaotajalt tagasi vaid väikese osa advokaaditasudest – ei kaitse intellektuaalomandi õiguste valdajaid piisavalt.

26. Oma väitele, et juhtudel, kus direktiivis ei ole piirmäära kehtestatud, ei ole seda kehtestada lubatud, püüab ta leida analoogia alusel põhjendust Euroopa Kohtu praktikast, millest ta nimetab kohtuasjas *McDonagh* tehtud otsust⁴. Tema arvates on võimatu, et piirmäär, milleks on kehtestatud 11 000 eurot, hõlmaks olemuselt suhtelisi mõisteid „mõistlikkus, proportsionaalsus ja õigus“. Seega ei ole direktiivi artikliga 14 lubatud, et summal, mida võitja pool võib tagasi nõuda, oleks ülemmäär.

27. Selle väite põhjenduseks, et Euroopa Kohtu praktikaga on vastuolus absoluutses või põhimõttelises sõnastuses redigeeritud siseriiklikud õigusaktid, mis ei luba kaaluda konkreetse juhtumi asjaolusid, kui direktiivid ei ole sama jäigad, osundab ta kohtuotsuseid, mis on tehtud kohtuasjades *Marshall* ja *VTB-VAB ja Galatea*⁵.

28. Komisjoni hinnangul on direktiivi artikkel 14 sõnastatud väga üldiselt. See mitte ainult ei ole iseenesest eriti üksikasjalik, vaid selles on ka kehtestatud reegel, millega on õigluse kriteeriumide põhjal lubatud erandid, mis näitab, et liikmesriikidel on selle oma siseõigusesse üle võtmiseks ulatuslik kaalutlusruum.

29. Tema arvates tuleb artiklit 14 vaadelda, pidades silmas direktiivi üldeesmärki (põhjendus 10) ja kohtuotsust *Realchemie Nederland*⁶, püüdes tagada, et intellektuaalomandi kaitse oleks tõhus⁷. Lisaks tuleb arvesse võtta järgmist:

— direktiivi artikli 14 erieesmärk on vältida, et kannatanud pool võiks olla sunnitud loobuma oma intellektuaalomandi õiguste kaitsmiseks kohtumenetluse algatamisest;⁸

3 — Kohtuasi C-406/09, EU:C:2011:668, punktid 47 ja 48.

4 — Kohtuasi C-12/11, EU:C:2013:43, punktid 40 ja 42.

5 — Kohtuotsus *Marshall* (C-271/91, EU:C:1993:335) ja kohtuotsus *VTB-VAB ja Galatea* (C-261/07 ja C-299/07, EU:C:2009:244).

6 — Kohtuasi C-406/09, EU:C:2011:668. Selle kohtuotsuse kohaselt on direktiivi üldeesmärk ühtlustada liikmesriikide õigusnorme, et tagada siseturul intellektuaalomandi kõrge, võrdväärne ning ühetaoline kaitsetase.

7 — Kohtuasi *L'Oréal jt* (C-324/09, EU:C:2011:474, punkt 131).

8 — Kohtuotsus *Realchemie Nederland* (C-406/09, EU:C:2011:668, punkt 48).

- niisuguste menetlustega seotud kulud võivad praktikas olla oluliseks takistuseks menetluse algatamisele ja et erinevused liikmesriikide menetluse regulatsioonide vahel on märkimisväärsed, mitte ainult enne direktiivi siseõigusesse üle võtmist, vaid ka pärast;⁹
- seoses direktiivi artikliga 14 võib rõhutada, et selle artiklis 3 on sätestatud, et direktiivis ette nähtud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid ei oleks asjatult keerulised või kulukad ning need peaksid ka olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.

30. Komisjoni arvates ei ole direktiivi artikliga 14 vastuolus niisugune advokaadikulude kindla määra kehtestamise süsteem nagu Belgia oma. Selle kehtestamise võimalus tuleneb liikmesriikide kaalutlusruumist, sest miski direktiivi selles ega üheski teises artiklis seda õigust ei välista. See süsteem annab tema arvates eelised nõuetekohase õigusemõistmise ning eelkõige õiguskindluse ja ootuspärasuse jaoks. Ebakindlus kulude osas, mis tuleb menetluses tasuda või tagasi nõuda, võib pärssida hagi esitamist. Hoiatav mõju võib kahjustada ka intellektuaalomandi õiguste valdajaid. Kui reegel oleks kulude täielik hüvitamine, siis võiksid pooltele kohtuvaidluse kaotamisel kaasneda väga rasked rahalised tagajärjed. See võimalus võiks neid ka heidutada menetlust algatamast.

31. Belgia valitsus esitas kõigepealt direktiivi eesmärgid vastavalt selle põhjendustele 10 ja 11 ning seejärel märkis, et selle peamine eesmärk on hõlbustada õiguskaitse kättesaadavust, et intellektuaalomandi õigust paremini jõustada. Sama taotletakse ka 21. aprilli 2007. aasta seadusega advokaaditasude ja -kulude hüvitamise kohta¹⁰ vastavalt selle seletuskirjale. Õigusemõistmisele juurdepääsu õigus tuleneb lisaks otseselt inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 6.

32. Ta märgib, et Belgia seadusandja kehtestatud segasüsteem annab eelise tagada teatav ootuspärasus finantsriskide suhtes kohtuvaidluse kaotamise korral, mis lisaks sellele, et see soodustab õiguskaitse kättesaadavust, ka kaitseb ühte poolt, kui vastaspool on teinud kulusi, mis ei ole mõistlikud ega proportsionaalsed. Lisaks võeti see siseriiklik õigusakt vastu pärast eelnevat konsulteerimist Belgia advokatuuriga, mis tunneb kõige paremini kohtuvaidluste, sealhulgas intellektuaalomandi vaidluste keskmiseid advokaaditasusid, ja tema pooldavat arvamust.

33. Madalmaade valitsus, kes tugines sellele, et komisjoni alguses ettepanekus¹¹ oli sõnaselgelt nimetatud advokaaditasusid ja lõplikus redaktsioonis ei olnud, leiab, et direktiiv jätab liikmesriikidele vabalt otsustada, kas advokaadikulud kuuluvad nende kulude hulka, mis tuleb kohtuvaidluse kaotanud poolel hüvitada. Selle seisukoha põhjenduseks osundab ta ka direktiivi aluseks oleva TRIPS-lepingu artikli 45 lõiget 2¹².

34. Madalmaade valitsus viitab sellele, et hüvitatavate menetluskulude kindlaksmääramise meetod valitakse vabalt ja väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on liikmesriikidel täpsustustuste puudumisel suur kaalutlusruum valida vahendid, mis tagavad õigusnormi täieliku õigusmõju.

9 — http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2012/intellectual-property-rights/summary-of-responses_en.pdf.

10 — Ta märgib, kuidas Belgia Cour constitutionnelle (konstitutsioonikohus) tunnistas oma 18. septembri 2008. aasta kohtuotsuses nr 182/2008, mis tehti kaebuses 21. aprilli 2007. aasta seaduse põhiseaduslikkuse kontrollimiseks, et seadusandja on hoolt kandnud selle eest, et tagada õiguskindlus ja anda vastus kohtupraktika arengule advokaadikulude hüvitamise alal ning tagada õiguskaitse kättesaadavus kõikidele õigussubjektidele.

11 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>.

12 — Kohtuorganitel on ka õigus kohustada rikkujat tasuma õigusevaldajale kulutused, mille hulka võib kuuluda kohane advokaaditasu (http://www.wipo.int/treaties/es/text.jsp?file_id=305906).

35. Ta juhib ühtlasi tähelepanu sellele, et see suur kaalutusruum ei ole juhuslik ja et see on direktiiviga antud tahtlikult. Seda väidet kinnitab kõigepealt artikli 14 üldsõnaline ja paindlik redaktsioon ja teiseks direktiivi eelnõus¹³ kasutatud väljendite vastandlikkus lõpliku redaktsiooniga, eriti termini „üldiselt“ lisamine ja sõnaselge väljendi „advokaaditasud“ väljajätmine. Ta argumenteerib edasi, et need muudatused tehti, võttes arvesse suuri erinevusi liikmesriikide mitmesuguste regulatsioonide vahel, nagu ka seda, et menetlusõiguses on liikmesriigid põhimõtteliselt autonoomsed.

36. Liikmesriigid võivad seega kindlamääraliste summade kindlaksmääramise teel või muul viisil vabalt kehtestada, millised advokaaditasud on mõistlikud ja proportsionaalsed, ja nende hüvitamise, kuid tagades alati direktiivi artikli 14 täieliku õigusmõju.

37. Selle artikliga püütakse tagada, et pooled ei oleks sunnitud oma õiguste teostamisest loobuma. Advokaadikulud on kõige olulisem ja kõige vähem ettearvatav kuluartikkel ja seepärast võivad need takistada õiguskaitse kättesaadavust. Kindlamääraline süsteem aitab muuta finantsriski ettearvatavamaks ja läbipaistvamaks, kaotades nii olulise tõkke õiguskaitse kättesaadavusel. Lisaks vastab see direktiivi artiklis 3 sätestatud üldisele nõudele, et meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid intellektuaalomandi õiguste kaitsmiseks ei oleks liiga keerulised või kulukad. Kindel määr võimaldab objektiivselt määrata maksimaalse taseme, millest suuremad kulud ei vasta nendele tunnustele.

38. Lõpuks väidab Madalmaade valitsus direktiivi põhjendust 17 osundades, et mõistlikkust ja proportsionaalsust tuleb hinnata, arvestades iga juhtumi konkreetseid asjaolusid. Direktiivi artikkel 14 ei keela kehtestada advokaaditasudele kohustuslikku ülemmäära, tingimusel et määrata kasutatakse mõistlike ja proportsionaalsete menetluskulude väljaarvutamiseks.

39. Kokkuvõttes on Madalmaade valitsus seisukohal, et seadusega või muul viisil kehtestatud kindlamääraline süsteem, mille järgi määratakse kindlaks, mil määral advokaaditasud hüvitatakse, ei ole direktiivi artikliga 14 vastuolus, kui need määrad kajastavad kohtuasja tunnuste seisukohast mõistlikke ja proportsionaalseid menetluskulusid.

40. Poola valitsus on seisukohal, et direktiivi artikkel 14 ei nõua, et kohtuvaidluse kaotanud pool kataks kõik kohtuvaidluse võitnud poole menetluskulud, vaid ainult mõistlikud ja proportsionaalsed kulud. Täpsemalt võimaldab kindla määra kehtestamine tagada, et kohtukulude väljamõistmist võib pidada mõistlikuks.

41. Belgia süsteem võimaldab tagada, et kaotaja pool peab kandma vastaspoole kulud vastuvõetavatel sotsiaal-majanduslikel tingimustel. Lisaks takistab see võitja poolel lisada kulude hulka kunstlikke või põhjendamatuid kulusid, kasutades teise poole majanduslike vahenditega võrreldes mõõtmatud rahalisi vahendeid või pahatahtlikult, et kaotaja poole kanda jääksid mitte ainult tema nõuete rahuldumata jätmise negatiivsed tagajärjed, vaid ka kunstlikud kulud.

42. Direktiivi artikli 14 erieesmärk on, et kannatanud pool ei oleks sunnitud oma intellektuaalomandi õiguste kaitsmiseks kohtumenetluse algatamisest loobuma. Belgia süsteemiga saaks pool ette hinnata nende kulude summat, mis talle hüvitatakse, või mis tal tuleb maksta. Selle määraga on seega kulud ettearvatavad ja see annab pooltele valikuvõimaluse oma õiguste kaitseks.

B. *Teine küsimus*

43. Selle kohta ei esitanud seisukohti UVP ega Poola valitsus.

13 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>.

44. Telenet on seisukohal, et Belgia kohtupraktikas sedastatud kriteerium (et selleks, et kaotaja poolelt saaks nõuda eksperdikulude hüvitamist, on nõutav tema süü) on vastuolus direktiivi artikliga 14. Selles õigusnormis ei ole süükriteeriumi nimetatud ja õiglus, mida selles nimetatakse, on üksnes üldreegli – nimelt kõikide mõistlike ja proportsionaalsete kulude hüvitamise – korrigeerimise mehhanism, mitte selle lähtepunkt.

45. Komisjoni arvates kuuluvad tehnilise eksperdiabi kulud artikli 14 mõiste „menetluskulud“ hulka ja neid võib hüvitada. Süünõue hüvitamise tingimusena ei ole selle artikliga kooskõlas järgmistel põhjustel:

- artikli 14 redaktsioonis ei ole seda kriteeriumi sätestatud ja see ei anna alust arvata, et eksperdikulusid tuleb kohelda ülejäänutest erinevalt;
- süükriteerium on tõsiseks takistuseks sellele, et võitja pool saaks nõuda kohtumenetluses eksperditõendite esitamiseks tehtud kulude hüvitamist;
- Euroopa Kohtu praktikas on – küll sisuliselt muudes valdkondades, milles on aga tegu hüvitamiskohustuse määramisega – välistatud võimalus kehtestada vastutuse tekkimise lisaelemendiks süülise tegutsemise nõuet.¹⁴

46. Belgia valitsuse sõnul ei kuulu eksperditasudele vastavad kulud 21. aprilli 2007. aasta seaduse kohaldamisalasse. Belgia Hof van Cassatie (kassatsioonikohus) on tunnistanud nende kulude hüvitatavuse põhimõtet teatavatel tingimustel: tuleb tõendada süülist tegu, mis on tekitanud kahju, mille tõttu on tulnud maksta kulusid ja eksperditasusid, mis peavad olema põhjuslikus seoses süüga ja tehnilise nõustamise vajadusega.

47. Selle kohtupraktikaga on Belgia valitsuse hinnangul lubatud eksperdikulud täielikult sisse nõuda, kuivõrd need hõlmavad kahju, mille peab kaotaja pool lepingulise või lepinguvälise süü põhjal hüvitama. See süsteem on seega direktiivi artikliga 14 kooskõlas.

48. Madalmaade valitsuse arvates peab kaotaja pool eksperdikulud hüvitama, kui need on mõistlikud ja proportsionaalsed. Artikkel 14 ei jäta mingit ruumi kitsalt tõlgendamiseks, mille kohaselt on eksperdikulud hüvitatavad ainult kaotaja poole süü korral.

IV. Õiguslik analüüs

A. Esimene eelotsuse küsimus

49. Direktiivi artiklis 14 on kasutatud kahte õiguslikku mõistet („menetluskulud“ ja „muud kulud“ [mis võivad esineda võitja poolel]), mida ei ole esimesele eelotsuse küsimusele vastamiseks vaja üksikasjalikult analüüsida, sest advokaaditasud kuuluvad ilma probleemideta menetluskulude mõiste sisse. „Menetluskulud“ hõlmavad põhimõtteliselt neid tasusid¹⁵ ja seda nii Belgia õiguses¹⁶ kui ka ülejäänud õiguskordades ja ka Euroopa Kohtu kodukorras¹⁷ endas.

14 — Kohtuotsused Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383), Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208) ja Strabag jt (C-314/09, EU:C:2010:567).

15 — Ma ei pea asjaspepuutuvaks, et direktiivi väljatöötamise protsessis kadus selle artiklist 14 sõnaselge viide advokaaditasudele, sest olenemata sellest, kas neid on sõnaselgelt nimetatud või mitte, on need üks menetluskulude kõige iseloomulikumaid kuluartikleid.

16 — Vt Belgia kohtumenetluse seadustiku artikli 1018 lõige 6.

17 — Kodukorra artikli 144 punkt b. Euroopa Kohus kasutab pidevalt menetluse poolt nõutavate menetluskulude täpselt kindlaks määramiseks mõisteid „põhjendatus“, „proportsionaalsus“ ja „õiglane hindamine“, muu hulgas kohtumäärustes, mis tehti kohtuasjades Deoleo vs. Aceites del Sur-Coosur (C-498/07 P-DEP, EU:C:2013:302, punkt 35); Zafra Marroquinos vs. Calvin Klein Trademark Trust (C-254/09 P-DEP, EU:C:2012:628, punkt 31); Internationaler Hilfsfonds vs. komisjon (C-208/11 P-DEP, EU:C:2013:304, punkt 30); Saksamaa jt vs. komisjon (C-75/05 P ja C-80/05 P, EU:C:2013:458, punkt 48); CPVO vs. Schröder (C-38/09 P-DEP, EU:C:2013:679, punkt 36); Elf Aquitaine vs. komisjon (C-521/09 P-DEP, EU:C:2013:644, punkt 28) ja Wedl & Hofmann vs. Reber Holding (C-141/13 P-DEP, EU:C:2015:133, punkt 28).

50. Kui võitja poole advokaaditasud on „mõistlikud ja proportsionaalsed“, on direktiivi artiklis 14 kehtestatud *üldreegel*, et need tuleb maksta kaotaja poolele, „välja arvatud siis, kui see on ebaõiglane“. Selles õigusnormis kehtestatud üldreeglist on võimalik teha mitmeid erandeid: muu hulgas juhul, kui selle reegli tagajärjed on konkreetses kohtumenetluses vastuolus õiglusega.

51. Omadussõnad „mõistlikud ja proportsionaalsed“¹⁸ on seega määravad selleks, et otsustada, kas ühe poole advokaaditasud peab kandma see pool, kellelt mõistetakse välja kohtukulud. Need mõlemad omadused peavad esinema korraga, selleks et oleks kohaldatav artiklis 14 sätestatud reegel, mille puhul kehtib eeldus, et see on kooskõlas direktiivi artikliga 3, mille kohaselt peavad intellektuaalomandi õiguste jõustamise tagamiseks vajalikud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid olema „õiglased ja proportsionaalsed“.

52. Tasude „mõistlikkuse“ üle otsustamisel tuleb kõigepealt lähtuda „mõistliku nõutavuse“ mõttest, mis nähtub direktiivi artikli 14 saksakeelsest versioonist¹⁹. Mõne liikmesriigi õiguses ei pruugita võib-olla pidada advokaadikulude hüvitamist mõistlikuks, kui näiteks selle spetsialisti sekkumine oleks muu hulgas teatud kindlas menetluses ülearune. Kohtukulud, mille hüvitamist kaotaja poolelt nõutakse, võivad seega tegelikult piirduda nende „vältimatute kuludega“²⁰, mis on tulnud kohtuvaidluse võitjal teha.

53. Teiseks tuleb analüüsida, kas advokaaditasud on „proportsionaalsed“, s.o, kas neil on nõuetekohane seos hulga muutujatega, mis tuleb taas kindlaks määrata liikmesriigi seaduses või kohtus. Selleks et otsustada, kas advokaadikulud, mida võlausaldaja pool soovib intellektuaalomandi õiguste kaitse kohtuvaidluse kaotajalt nõuda, on nõuetekohaselt sobivad (proportsionaalsed), võib hinnata niisuguseid tegureid nagu vaidluse ese, selle summa, tõstatatud õigusküsimuste keerukus, kaitseks tehtud töö, selle poole majanduslik seisund, kellelt mõistetakse välja kohtukulud, või muid samalaadseid.

54. Käesolevas asjas ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus avaldanud seisukohta Teleneti huve kaitsva advokaadi tasude mõistlikkuse ja proportsionaalsuse kohta. Selle üle otsustamine on tema ainupädevuses ja Euroopa Kohus ei saa tema asemele asuda. Vastus eelotsusetaotlusele peab seega jätma puutumatuks eelotsusetaotluse esitanud kohtu hindamisõiguse otsustamisel, kas summa 185 462,55 eurot, mida nõuab Telenet advokaaditasudena, on lahendatava kohtuvaidluse asjaolude suhtes mõistlik ja proportsionaalne. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus nii otsustab, tuleb tal veel kaaluda, kas selle summa hüvitamine vastab õigluse nõuetele, mis annab talle vaieldamatu tegutsemisruumi. Kõik need hinnangud ei sõltu absoluutselt otsusest hiljem nimetatud ülemmäära kehtivuse kohta liidu õiguse seisukohast.

55. Direktiivi tervikuna ega selle artiklit 14 ei saa tõlgendada, võtmata arvesse liidu õiguskorra aluseks olevaid väärtusi ja põhimõtteid, mille hulgas on nii õiguskindlus kui ka õigus tõhusale õiguskaitsevahendile nende õigusemõistmisele juurdepääsu õiguse aspektist.

56. Vaatamata sellele, et mõnedes – eriti Belgia valitsuse – seisukohtades on apelleeritud riikide menetlusautonoomiale, ei saa direktiivi artikli 14 tõlgendamisel jätta arvesse võtmata teleoloogilist kriteeriumi: selle eesmärk on lähendada liikmesriikide õigusakte, et tagada siseturul intellektuaalomandi kõrge, võrdväärne ning *ühetaoline* kaitsetase. Liikmesriigid peavad kooskõlas selle eesmärgiga kehtestama intellektuaalomandi õiguste jõustamise tagamiseks vajalikud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid, kuid alati direktiivis endas ette nähtud õigusliku raamistiku piires.

18 — Mõnes direktiivi keeleversioonis on mõlemad omadused omistatud nii kohtukuludele kui ka ülejäänud menetluskuludele. Teistes (prantsuse, hispaania ja itaalia keeles) kasutatakse neid, vastupidi, ainult kohtukulude kohta. Õigusnormi mõttest lähtudes tuleks neid laiendada mõlemale kategooriale, nagu on tehtud inglise, saksa, portugali või hollandi keele versioonides.

19 — Direktiivi artikli 14 saksakeelse versioonis on „Prozesskosten und sonstigen Kosten [...] soweit sind *zumutbar* und angemessen“ (algkeeles ilma kursiivita).

20 — Mõiste „vältimatud kulud“ esineb sõna-sõnalt juba viidatud Euroopa Kohtu kodukorra artikli 144 „Hüvitamisele kuuluvad kulud“ punktis b. Nende hulka kuuluvad eelkõige „sõidu- ja elamiskulud ning esindaja-, nõustaja- või advokaaditasud“.

57. Selles õiguslikus raamistikus on välja toodud aspekt, mille olulisust ei saa samuti eirata: menetlused ja õiguskaitsevahendid, mille liikmesriigid peavad selles valdkonnas kehtestama, ei või olla „asjatult keerulised või kulukad“ (direktiivi artikli 3 lõige 1). Järelikult ei või vastavate kohtuvaidluste „kulud“ olla poolte jaoks liiga kulukad²¹.

58. Süstemaatilisesest küljest hõlmab direktiiv samas jaos (kuues) „kahjutasu“ ja „muid [menetlus]kulusid“. Kuigi selle põhjenduses 26, mis käsitleb tekitatud kahju hüvitamist, ei ole menetluskulusid nimetatud, võiks ikkagi väita, et ühise asukoha tõttu võib neid liigitada veel üheks elemendiks, mis on direktiivis ette nähtud intellektuaalomandi õiguse valdajatele hüvitamise poolt. Seda on tehtud siiski ainult „üldreegliga“, millest võib teha erandeid ja mille kohaldamise tingimuseks on seatud teatavad tegurid, mis erinevad nendest, mis moodustavad kahjuhüvitise maksmise korra.

59. Euroopa Kohus on otsustanud intellektuaalomandi õiguste kaitse menetlustes tekkinud menetluskulude kohta kohtuotsustes *Realchemie Nederland*²² ja *Diageo Brands*²³. Nendest, eriti kohtuotsuse *Realchemie Nederland* punktist 49²⁴ võib välja lugeda eespool üldjoontes kirjeldatud idee, et direktiivi artikkel 14 on veel üks element intellektuaalomandi õiguste valdajale tekitatud kahju täielikult hüvitamise teenistuses. Euroopa Kohus rõhutab ühtlasi, et direktiivi artikliga 14 tahetakse tugevdada intellektuaalomandi kaitsetaset, vältides, et kannatanud pool võiks olla sunnitud oma õiguste kaitseks kohtumenetluse algatamisest loobuma.

60. *Kohtuotsuses Realchemie Nederland ei saanud Euroopa Kohus siiski avaldada seisukohta menetluskulude mõistlikkuse ja proportsionaalsuse kohta, kuna see eelotsusetaotlus osutus üleaaruseks.*²⁵ Arutelu artikli 14 tõlgendamise ja ulatuse üle on seega endiselt seni käsitlemata ja ongi selle eelotsusetaotluse ese.

61. Õiguskindluse põhimõtte, mida on kohtupraktikas kindlalt kinnitatud, on seotud kohtu vastuse ootuspärasusega. Euroopa Kohus on korduvalt öelnud, et „[...] liidu õigusnormid peavad olema kindlad ja õigussubjektid peavad saama nende kohaldamist ette näha [...] Seda õiguskindluse põhimõtte nõuet tuleb eriti rangelt järgida siis, kui tegemist on õigusnormidega, mis võivad tekitada rahalisi kohustusi, et asjaomastel isikutel oleks võimalik täpselt teada oma kohustuste ulatust“²⁶.

62. *Üks selle, direktiivi artikli 14 adekvaatselt tõlgendamiseks sobiva põhimõtte järelm on, et liikmesriigid peavad võtma kasutusele mehhanismid, mis võimaldavad menetluskulusid ette näha. Kohtuotsuses komisjon vs. Ühendkuningriik*²⁷ nimelt otsustas Euroopa Kohus, analüüsides Inglise õigust seoses „kulude piiramise määrusega“, et vaja on tagada mõistlik ootuspärasus nii kohtumenetluse kulude tasumise kohustuse kui ka nende kulude suuruse osas.

63. Ei ole seega imestada, et mõned oma kirjalikud seisukohad esitanud pooltest märkisid menetluskulude suuruse kindlaksmääramise põhielementidena vastuargumendiks ootuspärasust ja õiguskindlust. Kui ees on kohtuvaidlus, siis on üks otsustavaid tegureid selle rahaline maksumus ja ootuspärased kulud, mis tuleb asjaosalistel kanda.

21 — Sama muret on tunda Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. mai 2003. aasta direktiivis 2003/35/EÜ, milles sätestatakse üldsuse kaasamine teatavate keskkonnaga seotud kavade ja programmide koostamise ning muudetakse nõukogu direktiive 85/337/EMÜ ja 96/61/EÜ seoses üldsuse kaasamisega ning õiguskaitse kättesaadavusega (ELT L 156, lk 17; ELT eriväljaanne 15/07, lk 466). Kahe viimati nimetatud direktiivi vastavad artikli 10a lõige 5 ja artikli 15a viies lõik nõuavad, et kohtumenetlused ei oleks liiga kulukad.

22 — Kohtuasi C-406/09, EU:C:2011:668, punktid 48 ja 49.

23 — Kohtuasi C-681/13, EU:C:2015:471, punkt 72.

24 — Kohtuasi C-406/09, EU:C:2011:668. Üldjuhul peab see, kes on rikkunud intellektuaalomandi õigusi, kandma kõik oma käitumise majanduslikud tagajärjed.

25 — Kohtuasi C-406/09, EU:C:2011:668. Selles kontrolliti ainult, kas menetluskulud seoses ühes liikmesriigis esitatud välisriigi kohtuotsuse täitmise taotlusega, milles nõuti teises liikmesriigis intellektuaalomandi õiguse kaitset käsitlevas kohtuvaidluses tehtud otsuse tunnustamist ja täitmist, kuulusid direktiivi artikli 14 kohaldamisalasse.

26 — Kohtuotsus *Iirimaa vs. komisjon* (325/85, EU:C:1987:546, punkt 18).

27 — Kohtuasi C-530/11, EU:C:2014:67, punkt 52 jj. Siseriiklikud õigusnormid soosisid kohtuvaidluse lõpus võimalikult tasumisele kuuluva kohtukulude summa algset piiramist.

64. Sellest seisukohast ei saa ma nõustuda direktiivi artikli 14 tõlgendusega, mille kohaselt arvatakse kõik võitja poolel esineda võivad advokaaditasud paratamatult menetluskulude sisse. Pakun vastupidi, et: a) sellisena tagasi nõutavad kohtukulud on igas kohtuasjas ainult mõistlikud ja proportsionaalsed kulud, ja b) liikmesriigid võivad just ootuspärasuse nõuete tõttu hüvitatava maksimumsumma „objektiivselt“ ja üldiselt kindlaks määrata skaalal, nagu on sätestatud vaidlusaluses Belgia õigusaktis.

65. Ei tohi segi ajada advokaadi ja kliendi suhet selle suhtega, milles tekib menetluskulude hüvitamise kohustus. Esimene on teenuste osutamise lepingusuhe, milles mõlemad pooled määravad vabalt kindlaks kliendi rahalise tasu oma advokaadile. Teine on juriidilis-menetlusuhe, milles kaotaja hüvitab võitjale menetluse pidamise kulud.

66. Nende kahe suhte erinev olemus on väga oluline, sest esimeses (lepingulises) on määrav kaal subjektiivsetel kaalutlustel ja advokaadi rahaliste tingimuste aktsepteerimine sõltub täielikult tema kliendi tahtest, kes võib lihtsalt otsida enda kaitseks teise spetsialisti. Menetlussuhtes seda valikuvabadust ei ole ja seepärast on loogiline, et selle tasu summa kindlaksmääramiseks ja vajaduse korral kohandamiseks, mis tuleb hüvitada isikul, kes ei osalenud kuidagi vastaspoole advokaadi valimisel, kohaldatakse objektiivseid²⁸ kriteeriume.

67. Objektiivseid kriteeriume võib kohandada advokaadi poolt pakutava abi standardkulude põhjal, mis aitab ühtlasi edendada poolte võrdsust menetluses, vältides, et üks pooltest – see, kes on majanduslikult paremas olukorras – jätab oma valiku kulud vastaspoole kanda. Kui oleks võimalik nõuda advokaadiarve terve summa hüvitamist vastaspoolelt, saaks suuremate rahaliste võimalustega hageja kasutada oma valikuvõimalust *peaaegu* sundivalt. Arvestades ohtu, et tal võib tulla maksta vastaspoole väga suured advokaadikulud, võiks kannatanud isik otsustada, et ei tasu vaeva võidelda ja on kindlam kohtuasja algatamisest loobuda. See võiks töötada vastu menetluspoolte võrdsuse põhimõttele ja õigusemõistmisele juurdepääsu õigusele, millega on kogu see kohtuvaidlus seotud.²⁹

68. On kindel, et direktiivi artikli 3 lõike 2 kohaselt peavad sellealased menetlused ja õiguskaitsevahendid olema „tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad“. Hoiatav mõju võib aga toimida kahes suunas: ühelt poolt võib see heidutada kohtuasja algatamast, sest kaotuse korral tuleks kanda väga suuri kulusid; teiselt poolt saaks kohtuasja võitmise korral tagasi vaid väikese osa tehtud kulutustest. Minu arvates saavutatakse seda laadi menetluste „hoiatav“ potentsiaal menetluskulude osas siis, kui need arvutatakse välja ettearvatavate reeglite järgi, mis on eelnevalt ja objektiivselt mõistlikel ja proportsionaalsetel alustel kindlaks määratud. Kui kaotaja poolelt välja mõistetavate advokaadikulude konkreetselt kindlaks määramine usaldatakse ainult võlausaldajale, ilma välise kontrollita selle suuruse üle, võiksid need kulud olla oluliseks takistuseks õiguskaitse kättesaadavusele (see on liiga „hoiatav“ tegur, sel määral, et see muutub „kulukaks“, mis on direktiivi artikliga 3 keelatud).

69. Kas niisugune süsteem nagu Belgia oma, milles on kehtestatud kohtukulud tasuma kohustatud poolelt sisse nõutavate advokaaditasude ülemmäär, vastab nendele kriteeriumidele? Ükski selle eelotsusemenetluse pooltest (ka mitte Telenet) ei ole väitnud, et absoluutsed piirmäärad oleks *per se* üldiselt direktiivi artikli 14 rikkumine³⁰, millega ma nõustun.³¹ Komisjon tunnistas sõnaselgelt, et see

28 — Euroopa Kohus kasutas mõistet „objektiivselt põhjendatud“ kulud kohtuotsuses Edwards ja Pallikaropoulos (C-260/11, EU:C:2013:221), mille punktis 40 ta märkis huvide tasakaalustamiseks hageja erahuvi ja üldist huvi (mis oli selles kohtuasjas keskkonnakaitse) kaaludes, et „[s]eda hinnates ei saa lähtuda ainult asjaomase isiku majanduslikust olukorrast, vaid hinnang peab tuginema ühtlasi kulude summa objektiivsele analüüsile [...]. Selles mõttes ei tohi menetluskulud teataval juhtudel osutada objektiivselt põhjendamatuks. Niisiis ei tohi menetluskulud ületada asjaomase isiku majanduslikke võimalusi ja mingil juhul ei tohi need osutada objektiivselt põhjendamatuks“.

29 — See ei või olla teisiti, sest õigust tõhusale kohtulikule kaitsele on tunnustatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47. Seda on oluline nimetada, kuna vaidluse ese kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse (harta artikkel 51).

30 — Mõned lähtusid oma seisukohtade põhjenduseks ühtsest patendikohut käsitlevast lepingust (ELT 2013, C 175, lk 1), mis näeb ette kohtukulude suhtes mitte ainult põhjendatuse ja proportsionaalsuse kriteeriumide, vaid ka ülempiiri kohaldamise järgmises sõnastuses: „[ü]ldreeglina tasub menetluse kaotanud pool *vastavalt kodukorraale sätestatud teatava ülempiirini* menetluse võitnud poole kantud põhjendatud ja proportsionaalsed kohtukulud ning muud kulud, välja arvatud juhul, kui õiglase on teisiti.“ (algkeeles kursiivita).

31 — Teleneti kaitsja tunnistas kohtuistungil, et tal ei oleks midagi vastu väita kuningliku määrusega kehtestatud ülemmäära kohaldamisele, kui selle summa oleks suurem.

õigusnorm ei välista kindla määra kehtestamise süsteeme, mille võimalus tuleneb liikmesriikide kaalutusruumist. Samale tähendusele on orienteeritud Madalmaade seisukohad: direktiivi artiklis 14 kasutatud terminid „mõistlikud ja proportsionaalsed“ ja apelleerimine „õiglusele“ on nii laiad, et annavad liikmesriikidele valikuvabaduse.

70. Belgia Kuningriik pooldab liikmesriikide menetlusautonoomia põhimõtte kohaldamist. Arvan vastupidi, nagu ma eespool väitsin, et kuna direktiivis on olemas erinorm, millega püütakse kohtukulude käsitlemist konkreetsetes kohtuvaidluste kategoorias (intellektuaalomandi asjus) „ühtlustada“, on menetluslik regulatsioon kahtlemata liikmesriikide ülesanne, kuid direktiivi piires.³²

71. Belgia advokaaditasude piiramise süsteemis, mis põhineb kohtukulude väljamõistmise kriteeriumil (kohtuvaidluse kaotanud pool maksab võitja poole advokaaditasud), on määratud nõudeõiguse ülem- ja alammäär olenevalt nõude suuruselt.³³ Nõutava täpse summa määrab kindlaks kohtuasja menetlenud kohus, kes määrab selle summa, arvestades kohtuasja asjaolusid, alati nende piirmäärade piires.

72. Põhikohtuasjas määras kohus esimeses kohtuastmes advokaaditasudeks 11 000 eurot, mis on kuningliku määruse artikli 3 kohaselt määramata suurusena nõuete puhul maksimumsumma. Määratud summa on seega palju väiksem kui kohtukulude võlausaldaja nõutav summa (üle 185 000 euro). Vaatamata sellele, kuidas näib, ei ole see asjaolu tegelikult oluline, sest ühelt poolt ei otsusta mitte Euroopa Kohus, vaid eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas need tasud olid mõistlikud ja proportsionaalsed, ja teiselt poolt ei saa esitatud andmetest järeldada, milline oleks adekvaatne tasakaalupunkt.

73. Vastuse andmiseks tuleb minu arvates hinnata Belgia süsteemi tervikuna, pidades silmas selles riigis advokaaditasude suhtes kehtivaid tavapäraseid standardeid. Kuigi direktiivi artikliga 14 taheti intellektuaalomandi menetlustes kohaldatavate kulude seaduslikku korda kõikide liikmesriikide jaoks ühtlustada, ei tahetud siiski võrdsustada või lähendada nende riikide advokaaditasusid, mis erinevad riigiti oluliselt. Kuninglik määrus võetigi vastu just, arvestades Belgia kutseorganisatsioonide (advokatuurid) pooldavat arvamust, mistõttu tuleb põhimõtteliselt eeldada, et selles sätestatud maksimumsummad vastavad Belgias kohaldatavatele keskmistele standarditele. Need organisatsioonid teavad kõige paremini soovitada „objektiivselt põhjendatud“ võrdlussummasid, millest suuremaid vastase advokaaditasusid ei tohi Belgias kedagi maksma kohustada.

74. Belgia seadusandja kavandatud süsteemi poolt räägib lisaks ka selle menetluskulude summa ootuspärasus, mille maksmisega tuleb pooltel juba menetluse algusest peale arvestada. Nagu ma eespool rõhutasin, nõuab õiguskindluse kaitse, et oleksid olemas kindlad andmed (kindlaksmääratud summad või protsendid), mille alusel saaks arvutada süüdistamise või kaitse asjus menetluse algatamisega kaasnevat majanduslikku riski.

75. Nendest eeldustest lähtudes usun, et direktiivi artikkel 14 ei anna Euroopa Kohtule alust „korrigeerida“ Belgia seadusandja tahet, mis on väljendatud kahes eespool märgitud siseriiklikus õigusnormis tasude ülemmäära kohta, millest alates langeb ära kohtukulusid tasuma kohustatud poole kohustus hüvitada teise poole advokaaditasud. Olen seisukohal, et Belgia ametivõimudelt on olemas –

32 — Kohtuotsuses Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:471, punkt 73) Euroopa Kohus leidis, et direktiivi sätetega ei soovita reguleerida kõiki intellektuaalomandi õigustega seotud aspekte, vaid üksnes neid, mis on lahutamatu seotud esiteks nende õiguste jõustamisega ja teiseks nende õiguste rikkumisega, nähes intellektuaalomandi õiguste rikkumiste ennetamiseks, tõkestamiseks või heastamiseks ette kohustuse kehtestada tõhusad õiguskaitsevahendid.

33 — Käesoleva ettepaneku punktis 16 on ära toodud tabel, kus on märgitud maksimumsummad olenevalt hagi hinnast. Kui see summa on kindlaks määramata, siis on see vahemikus 82,50 kuni 11 000 eurot. Need summad tuleb tasuda igas menetluse etapis, see tähendab igas kohtuastmes.

ja seda nad tõestasid nende õigusnormide väljatöötamise protsessis – täpsed andmed maksimaalsete advokaaditasude süsteemi kehtestamiseks (mis tuleb tasuda kohtuvaidluse kaotanud poolel) vastavalt oma enda kulustandarditele, lähtudes muude tegurite hulgas konkreetsest advokaaditeenuse olukorrast selles riigis.³⁴

76. Asjaolu, et selles süsteemis on piirmäärad kindlaks määratud nii, et kindlasummalistes nõuetes ei ületa igas kohtuastmes hüvitatavad tasud 30 000 eurot ja määramata summaga nõuetes 11 000 eurot, samuti igas kohtuastmes, võib väärida rohkem või vähem kriitikat muudes aspektides, kuid mitte selle vastavuse osas direktiivi artiklile 14. Seda süsteemi võiks kahtlemata parandada (näiteks lubades teha üksikuid erandeid erakorralistel juhtudel), kuid sellisena, nagu see on välja töötatud, ei riku see seda artiklit, mille redaktsioonis – nagu ma juba kordasin – on kehtestatud „üldreegel“, millest saab teha erandeid, tuginedes mõistlikkuse ja proportsionaalsuse nõuetele, mis annavad liikmesriikidele suure vabaduse õigusnormi piiritlemisel. Liikmesriigi seadusandja võib minu arvates ise otsustada – võttes muude tegurite hulgas arvesse õiguskultuuri ja advokaaditeenuse olukorda Belgias –, millisest ülemmäärast alates ei ole advokaaditasud, mis tuleb kaotaja poolel hüvitada, enam mõistlikud.

B. *Teine eelotsuse küsimus*

77. Teise eelotsuse küsimuse lahendamisel tuleb lähtuda terminitest, millega eelotsusetaotluse esitanud kohus kirjeldab siseriiklikku õigust. Selle eeldus on, et „[Belgia] kohtupraktikas on tunnistatud, et tehnilise nõustaja kulude hüvitamist võib nõuda üksnes (lepingulise või lepinguvälise) süü korral“. Valitseb üksmeel selles, et eksperdikulude hüvitamisele (sealhulgas eksperdi- või tehniliste nõustajate kulud) ei kehti samad reeglid, mis kehtivad advokaaditasude hüvitamisele.

78. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb, kas nende kulude hüvitamist käsitlev Belgia kohtupraktika on direktiivi artikliga 14 kooskõlas. Selle kohta arvamust avaldanud menetluse pooled, peale Belgia valitsuse, leiavad oma kirjalikes seisukohtades üksmeelselt, et see ei ole kooskõlas.

79. Enne selle vastuse suhtes seisukoha võtmist pean tegema kaks täpsustust. Esimene on, et mõiste „eksperptide või tehniliste nõustajate abi kasutamise kulud“ võib hõlmata erinevaid reaalsusi, millest mõnda ei saa tingimata liigitada „menetluskulude“ kategooriasse. See ei hõlma igasuguseid hagi algatamisega enam või vähem seotud või selle „korral“ tehtud kulusid, vaid neid, mis tekivad vahetult ja otseselt menetluses endas. Füüsiline või juriidiline isik võib teha eelnevaid toiminguid või ka eelnevalt konsulteerida teatavate nõustajate või ekspertidega, ilma et oleks alust arvata nende maksumust „menetluskulude“ hulka. Vastavalt direktiivi põhjendusele 26 kuuluvad intellektuaalomandi õiguse kaitsmisel tehtud „kulutused identifitseerimisele ning uurimisele“ kahju hüvitamise (artikkel 13), mitte menetluskulude peatükki (artikkel 14).

80. Teine täpsustus on, et Belgia kohtumenetluse seadustikus (artikli 1018 lõige 4) on menetluskulude hulgas, mis tuleb maksta kaotaja poolel – s.o üldises kohtukulude väljamõistmise korras –, nimetatud „tunnistajate ja ekspertide“ kulud, kui nad on osalenud määratud menetluse „uurimismeetmete“ vastuvõtmises. Näib, et nende eksperdikulude suhtes ei kehti eelotsusetaotluse esitanud kohtu viidatud (subjektiivne) süükriteerium, vaid (objektiivne) kohtukulude väljamõistmise kriteerium.

34 — Belgia Cour constitutionnelle (konstitutsioonikohus) rõhutas oma kohtuotsuses nr 182/2008, et 21. aprilli 2007. aasta seadusega, nagu ka selle rakendamise kuningliku määrusega kehtestati piirang summale, mis tuleb kohtuvaidluse kaotanud poolel võitjale hüvitada „seadusandja soovist tagada õiguskaitse kättesaadavus vähem kindlustatud isikutele ja soovist vältida või piirata „menetlusi menetluse sees“ nende tasude summa üle, mida võib sisse nõuda“.

81. Tuleks seega selgitada, milliseid eksperdikulusid Belgia kohtupraktikas täpselt silmas peetakse, kui nende hüvitamise tingimuseks on seatud süülisus kahju tekkes, mis põhjustab hüvitamiskohustuse.³⁵ Tehnilist laadi tõenditega seoses võib esineda kahte liiki kulusid: a) kohtumenetluse seadustiku artikli 1018 lõikes 4 ette nähtud kulud seoses ekspertide (tehnilised eksperdid) osalemisega menetluses ja b) nõude või vastuse põhjendamise seoses menetluseväliselt tekkinud kulud. Näib, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu ja Belgia valitsuse enda viidatud kohtupraktika puudutab ainult neid viimati nimetatud kulusid.

82. Kõikide nende reservatsioonidega on vastusel, mille ma pakun teisele eelotsuse küsimusele, oma esikülj ja teine külj. Minu arvates ei ole liikmesriigi kohtupraktika, mida nimetab eelotsuse taotluse esitanud kohus, direktiivi artikliga 14 vastuolus, kui tehnilise abi kulusid, mida nõutakse, ei saa nende konkreetsete asjaolude tõttu viia mõiste „menetluskulud“ alla, näiteks seetõttu, et need on üksnes esialgsed, või muude tegurite tõttu, millest mõnda ma eespool käsitlesin. Sel juhul on võimalik, et neid saab hüvitada lähtuvalt direktiivi artiklist 13, millega on lubatud arvesse võtta süü mõistega seotud asjaolusid (hüvitama on kohustatud „[...] rikkujat, kes teadlikult rikkus või pidi põhjendatult olema rikkumisest teadlik“).

83. Seevastu – ja eelmise ettepaneku teise küljena – seoses tehnilise eksperdi osalemisega intellektuaalomandi õiguste kaitse kohtuvaidluses tehtud kulud, mis on otseselt ja vahetult seotud hagi algatamisega, tuleb võitja poolele hüvitada direktiivi artikli 14 kohaselt (s.o, kui need on mõistlikud, proportsionaalsed ja need ei ole ebaõiglased), ilma et oleks nõutav mõni täiendav nõue nagu süülisus.

84. Kui ma teen ettepaneku anda teisele eelotsuse küsimusele vastus, mis erineb esimesele pakutud vastusest, siis tuleneb see sellest, et siseriiklik (kohtupraktikas kehtestatud) reegel, mida väidetavalt kohaldatakse eksperdikuludele, võib välistada nende kulude täieliku või osalise hüvitamise intellektuaalomandi kohtuvaidlustes just nimelt süü mõiste tõttu, mis ei ole aga nii advokaaditasude puhul. Nende „menetluskulude“ üldine välistamine (tingimusel et need seda tegelikult on), mis võiks tuleneda liikmesriigi kohtupraktikast, mida kohaldatakse seda liiki kohtuvaidlustele, ei võimaldaks isegi *ad casum* hinnata, kas need on proportsionaalsed või mõistlikud, mis ei ole minu arvates kooskõlas direktiivi artikli 14 mõtte ega eesmärgiga.

V. Ettepanek

85. Esiteatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata esitatud küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivi 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artikliga 14 ei ole vastuolus niisugune siseriiklik õigusakt nagu on vaidluse all käesolevas eelotsusemenetluses, millega kehtestatakse ülemmäär advokaaditasudele, mille peab võitja poolele hüvitama menetluse pool, kellelt mõistetakse välja kohtukulud, igat liiki, ka intellektuaalomandi õiguste kaitset käsitlevates kohtuvaidlustes.
2. Direktiivi 2004/48 artikliga 14 on vastuolus süülisuse nõue vajaliku eeltingimusena selleks, et kohustada kaotajat poolt hüvitama võitja poole tehtud mõistlikke ja proportsionaalseid eksperdikulusid, mis ei ole ebaõiglased, tingimusel et need on intellektuaalomandi kaitseks algatatud menetlusega otseselt ja vahetult seotud.

35 — Kirjalikes ega suulistes seisukohtades ei märgitud piisavalt kindlalt, kas selles valdkonnas on olemas üldine, väljakujunenud ja ühetaoline kohtupraktika. Mõnes Belgia Hof van Cassatie (kassatsioonikohus) kohtuotsuses on tunnustatud, et tehnilise abi kulud tuleb hüvitada kahju kannatanud poolele just selle kahju hüvitamiseks, kui need kulud on olnud põhitähtsad kahju suuruse hindamiseks (näiteks sundvõõrandamise korral).